

Position paper Free Press Unlimited Rondetafel Mensenrechten

Wereldwijd staan mensenrechten, maatschappelijke ruimte en de internationale rechtsorde onder druk als nooit tevoren. In een toenemend repressief klimaat worden fundamentele vrijheden structureel en op steeds creatievere wijze ingeperkt. In deze context wijst de Adviesraad Internationale Vraagstukken (AIV) terecht op het belang van de bescherming van persvrijheid en politieke en burgerlijke rechten als fundament voor een gezonde maatschappelijke ruimte. Maar die vrije pers bevindt zich in het oog van de storm. Journalisten opereren onder ongekennde veiligheidsdreigingen, juridische intimidatie, digitale aanvallen en economische druk.

De afgelopen jaren is geweld tegen journalisten alarmerend toegenomen, met 2024 als dieptepunt: het was het dodelijkste jaar ooit voor journalisten. Door een toename van gewapende conflicten waar informatie wordt gebruikt als wapen zijn journalisten steeds vaker een doelwit. De oorlog in Gaza is een extreem voorbeeld: een journalist in Gaza heeft ruim zes keer meer kans om gedood te worden dan een burger. Dit komt niet alleen doordat journalisten ten tijde van oorlog een gevaarlijke baan hebben, van in ieder geval [17 journalisten](#) is inmiddels bewezen dat zij doelgericht zijn gedood door Israëliëse strijdkrachten.

Tegelijkertijd neemt ook de juridische druk op journalisten toe. Zo zijn er in Europa sinds 2010 meer dan duizend SLAPP-zaken aangespannen – rechtszaken bedoeld om journalisten en maatschappelijke actoren te intimideren en het zwijgen op te leggen. Dit leidt tot zelfcensuur en het verdwijnen van verhalen die in het publieke belang verteld zouden moeten worden. En deze bedreigingen blijven niet binnen landsgrenzen. Autocraten reiken over grenzen heen en beperken de transnationale en digitale maatschappelijke ruimte. Ze intimideren diaspora, bedreigen journalisten en critici en beïnvloeden het publieke debat.

Big Tech bedrijven faciliteren deze repressie door niet adequaat op te treden tegen online haat en intimidatie en desinformatie welig te laten tieren. De poortwachtersrol van journalisten in het verstrekken van informatie is overgenomen door platforms die desinformatie boven betrouwbare nieuwsberichten plaatsen. Dit heeft verregaande gevolgen. Zo wordt in Soedan desinformatie als oorlogstactiek ingezet en gebruiken de RSF en SAF nepaccounts om via sociale media valse informatie over veilige locaties te verspreiden. Juist hier is het werk van journalisten zo belangrijk: met hun berichtgeving bieden ze een essentieel tegenwicht tegen de vloedgolf aan mis- en desinformatie en helpen zo burgers te navigeren door de mist van oorlog.

Tegelijkertijd sluimert er een minder zichtbare, maar minstens zo destructieve vijand: economische druk. De Big Tech bedrijven hebben het overgrote deel van de advertentie-inkomsten die eerst naar media gingen naar zich toe weten te trekken. Ook het aantal fysieke adverteerders en financiële steun van overheden neemt af. Daarbovenop heeft de plotselinge stopzetting van Amerikaanse steun aan internationale media – jarenlang een belangrijke financieringsbron voor onafhankelijke pers in kwetsbare regio's – geleid tot financiële tekorten bij veel mediaorganisaties. Voor talloze onafhankelijke media betekent dit direct existentiële dreiging. Met name voor media die opereren onder een repressief regime of vanuit conflictgebieden is het opzetten van een financieel levensvatbaar verdienmodel onmogelijk.

Deze *perfect storm* van geweld, juridische intimidatie, digitale repressie en financiële druk, maakt het werk voor onafhankelijke media en journalisten steeds moeilijker. De toegang tot betrouwbare en onafhankelijke informatie staat op het spel. En juist die toegang tot informatie is cruciaal voor het functioneren van vrije samenlevingen. In deze context is het noodzakelijk dat het Nederlandse mensenrechtenbeleid assertiever, strategischer en consistent wordt uitgevoerd. Nederland heeft de reputatie een voorvechter te zijn van mensenrechten en een open samenleving. Maar zoals ook uit de IOB-evaluatie van het mensenrechtenbeleid blijkt, is er een kloof tussen ambities op papier en effectiviteit in de praktijk. Free Press Unlimited doet daarom de volgende aanbevelingen:

1. Toon leiderschap en durf in het mensenrechtenbeleid

Autocratische regimes beperken fundamentele vrijheden steeds creatiever en leren daarbij doelbewust van elkaar. Ze kopiëren onderdrukkende wetgeving, gebruiken dezelfde spyware om journalisten te volgen, en voeren gecoördineerde desinformatie campagnes. Dat vraagt om een mensenrechtenbeleid dat niet alleen principieel is, maar ook adaptief en innovatief. Als democratieën effectief willen zijn in het beschermen van de internationale rechtsorde, moeten zij dezelfde bereidheid tonen om te leren, samen te werken en vooruit te denken.

In lijn met de aanbevelingen van de AIV is het noodzakelijk dat Nederland het mensenrechtenbeleid met meer lef, urgentie en consistentie uitvoert. Dit vereist ook om inzet op het hoogste niveau, ook van de minister-president en minister van Buitenlandse Zaken, om persvrijheid en burgerlijke vrijheden daadwerkelijk als kernonderdelen van het buitenlandbeleid te positioneren. Daarbij hoort ook dat Nederland afrekent met dubbele standaarden: mensenrechten mogen niet afhankelijk zijn van strategische of economische belangen, maar moeten gelden als universele norm.

2. Investeer in samenwerking met het maatschappelijk middenveld

Om een adaptief en innovatief mensenrechtenbeleid te kunnen voeren heeft Nederland het maatschappelijk middenveld hard nodig. De IOB benadrukt terecht dat samenwerking tussen diplomatie en maatschappelijke organisaties leidt tot effectiever mensenrechtenbeleid. Toch wordt die strategische samenwerking steeds meer onder druk gezet. In de beleidsbrief "Toekomst Samenwerking Maatschappelijke Organisaties" van Minister Klever wordt er gekort op de kennis, expertise en complementaire rol van het maatschappelijk middenveld. Dit staat haaks op de inzet van Minister Veldkamp en ondermijnt impactvol mensenrechtenbeleid.

Zie het maatschappelijk middenveld juist als strategisch partner in de uitwerking van het mensenrechtenbeleid. Zo kan dergelijke samenwerking de meerwaarde hebben dat het maatschappelijk middenveld wel vocaal kan zijn over zaken waar het ministerie ervoor kiest om stille diplomatie toe te passen. Concreet kan dit vorm krijgen door minimaal twee keer per jaar een strategisch overleg met maatschappelijke partners, zowel in Nederland als in focuslanden, te organiseren om gezamenlijke doelen te formuleren op basis van praktijkervaring en diplomatieke kennis.

3. Zet ambassades aan het roer

Ambassades kennen de context, onderhouden netwerken en signaleren vroegtijdig mensenrechtenschendingen. Positioneer ambassades als cruciale schakels in de uitvoering van het mensenrechtenbeleid en investeer in hun capaciteit en kennis op mensenrechten, in plaats van te bezuinigen. Zorg ook dat zij flexibele fondsen tot hun beschikking hebben.

Met het Breed Mensenrechten Overleg (BMO) reiken wij tweejaarlijks de BMO Ambassadeprijs uit aan een Nederlandse ambassade die zich uitzonderlijk heeft ingezet voor mensenrechten en maatschappelijke ruimte. Deze prijs laat de impact van een proactief mensenrechtenbeleid met durf zien. Zo is de ambassade in Oeganda, ondanks een repressieve context, uitgegroeid tot een zichtbaar pleitbezorger voor mensenrechten en een veilige ontmoetingsplek voor mensenrechtenverdedigers. Ook in de Filipijnen toont de Nederlandse ambassade met andere Media Freedom Coalition lidstaten hoe ambassades via flexibele coalities tastbare impact kunnen maken.

4. Bescherm de digitale maatschappelijke ruimte en houd Big Tech verantwoordelijk

De opmars van digitale dreigingen vraagt om een doordachte en proactieve strategie. Technologiebedrijven hebben ongekeerde invloed op het publieke debat en de veiligheid van journalisten, maar worden nauwelijks aangesproken op hun rol. Zoals ook de AIV stelt, ontbreekt het aan een serieuze internationale strategie om mensenrechten te beschermen tegen de macht van Big Tech. Nederland moet zich actief inzetten voor strikt toezicht op de naleving van de Digital Services Act. Juist nu internationale druk toeneemt om deze regels af te zwakken, is dit het moment voor Nederland en de EU om te laten zien dat zij staan voor een vrije, veilige en open digitale omgeving die de democratie beschermt in plaats van ondermijnt.

5. Bescherm de financiële levensvatbaarheid van onafhankelijke media wereldwijd

Het wegvallen van Amerikaanse steun aan internationale media heeft een gevaarlijk financierings-vacuüm gecreëerd, precies op het moment dat onafhankelijke pers het zwaarst onder druk staat. Nederland moet samen met bondgenoten die mediavrijheid beschermen en bevorderen een strategie ontwikkelen om te voorkomen dat autoritaire krachten in dit gat springen dat nu is ontstaan. Toegang tot betrouwbare informatie is een cruciale basis voor een functionerend publiek debat, voor de veiligheid en voor de ontwikkeling van mensen.